

Архив Србије

Славица Наранџић, дипл. правник
Руководилац Службе за заштиту архивске грађе ван архива

Марија Ненадић, дипл. правник
Стручни сарадник за правне послове

Стање архивске грађе у Србији и дигитализација

Непроцењив значај архивског документа је императив за његову заштиту и чување. Неспорно је да се оригинални документ у папирној форми временом оштећује. Свет је одавно почео да користи предности развоја електронске технологије у свим сферама друштвеног живота, па тако и у области заштите културне баштине, путем њене дигитализације. Архиви, као чувари најзначајних државних докумената, на којима је утиснута прошлост државе, њени успони и падови, преображаји и путеви којима је прошла, ипак немају само мисију да сачувају архивску грађу, јер чему савршено очувана документа ако их нико не користи. У архиве свакодневно долазе истраживачи, студенти, грађани који на основу тих „стarih папира“ остварују нека своја права. А „стари папири“ су све старији и све осетљивији и потребно је стално проналазити све боља и ефикаснија решења за њихову заштиту од пропадања јер су незаменљиви. Један од начина помирења потребе за коришћењем архивске грађе и потребе да се она сачува је њена дигитализација.

Као једна од мера заштите архивске грађе, дигитализација је преношење архивске грађе из других облика у електронски облик у циљу лакшег претраживања, коришћења и публикавања¹.

Зашто је потребно дигитализовати архивску грађу? Најпре, коришћењем дигитализованих копија, које најчешће настају скенирањем или фотографисањем дигиталним фотоапаратом, смањују се ризици од оштећења који се јављају приликом коришћења оригиналних докумената. Као пример архива који је истраживачима вишеструко олакшао посао, можемо навести Историјски архив Пожаревац, који је осим дигитализације фондова који се највише користе (као што је лист „Грађанин“), обезбедио и рачунаре за истраживаче и на тај начин им омогућио да у сваком тренутку могу да користе податке у дигиталном облику.

---

¹ Преднацрт Закона о архивској грађи и архивској служби, објављен на веб презентацији Министарства културе Републике Србије (www.kultura.sr.gov.yu/dokumenti/ZAKON_O_ARHIVSKOJ_GRADJI_I_ARHIVSKOJ_SLUZBI.doc)

Изработом електронске базе, са подацима који су релевантни за претраживање, омогућава се и изузетно брзо проналажење информација о траженим документима. Као један од примера колико је важно брзо доћи до информације где је садржан податак који нам је потребан, односно колико постојање одређене врсте информативног средства у електронској форми доприноси ефикасности у раду, сведочи и искуство Архива Србије. Наиме, Архив Србије свакодневно прима захтеве окружних судова² (пред којима се спроводе поступци за рехабилитацију лица) који се углавном односе на достављање података из архивске грађе Безбедносно-информативне агенције. Ако имамо у виду да се тренутно у Архиву Србије налази преко 70.000 досијеа, није тешко закључити да би било немогуће одговорити на такве захтеве у законом предвиђеном року, да не поседујемо електронску базу података у којој се претрага може вршити на основу различитих критеријума: имена и презимена, категорије или броја досијеа.

Поједини архиви имају дугогодишње искуство у раду на дигитализацији архивске грађе, као што је на пример Историјски архив Града Новог Сада, који је започео дигитализацију 1997. године. Нажалост, одређени архиви још увек немају услове да започну овај поступак. Архиви у Србији раде у веома тешким условима, њихово финансирање зависи од локалних власти и њихове свести о значају ових установа. Суочавају се са бројним проблемима од којих је несређеност фондова доминантан, затим недостатак новца и простора за смештај архивске грађе, која је у великом броју случајева угрожена због влаге, прашине, неодговарајућег смештаја и других фактора који утичу на њено пропадање. Ипак, упркос скромним финансијским могућностима, поједини архиви проналазе одговарајућа решења, па као пример можемо навести Историјски архив Бела Црква који путем дигиталног фотоапарата преноси архивску грађу у електронски облик и који је до сада дигитализовао 14 фондова, односно преко 240 црквених матичних књига. Црквене матичне књиге представљају архивску грађу, која је због свог значаја, у великом броју архива најпре дигитализована. Као неке од примера, можемо навести Историјски архив Краљево (26 фондова), Историјски архив Крушевац (10 фондова), Историјски архив Чачак (4 фонда)...

У Историјском архиву Сомбор се, упоредо са архивистичком обрадом, дигитализује фонд Среска комисија за конфискацију Сомбор, 1946-1947 а овај Архив врши и унос аналитичких инвентара за 9 фондова у програм ИСАВ-Аналитика.³

---

² Закон о рехабилитацији („Службени гласник РС“, бр. 33/2006)

³ ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ АРХИВА ВОЈВОДИНЕ (ИСАВ)-АНАЛИТИКА

Приликом самог одређивања архивске грађе за дигитализацију, архиви осим најстаријих и најзначајнијих докумената, воде рачуна и о учесталости коришћења одређених фондова, чији је степен сређености такође незаобилазан фактор за започињање поступка дигитализације. Збирке издвојених докумената као и веома значајни лични фондови требало би да буду на листи приоритета за дигитализацију.

Брз развој компјутерске технологије има за последицу и брзо застаревање опреме, формата записа, медија на којима се записује и чува архивска грађа у електронском облику (CD, DVD). Њихов рок трајања још увек није са сигурношћу утврђен и веома су подложни физичким и хемијским оштећењима, али је дигитализација, упркос наведеним изазовима, веома ефикасна мера заштите архивске грађе. Осим што се коришћењем дигитализованих копија штите оригинали од оштећења, предности дигитализације се огледају и у брзом и лаким приступу архивској грађи, што свакако доприноси и њеном промовисању у широј јавности а самим тим и формирању свести о значају архива, који обављају један од најодговорнијих послова за државу. Они су чувари њене прошлости.